

Posudok oponenta

o habilitačnej práci JUDr. Mgr. Štefana Siskoviča, PhD.

Kognitívno-sémantické limity interpretácie právnych textov

Priznám sa, že po tom, ako mi bola habilitačná práca doručená – a to si namýšľam, že nepatrím medzi formalistov – ma na prvý pohľad zaujal okrem zvolenej témy jej rozsah (okolo 100 strán textu). Pre istotu som si pozrel Smernicu č. 20/2011 rektora Trnavskej univerzity v Trnave z 8. novembra 2011 o. i. o kontrole originality a o základných náležitostiach záverečných, rigorózných a habilitačných prác, teda právny text, z ktorého vyplýva, že „*odporúčany rozsah habilitačnej práce je do 150 strán.*“ Pokiaľ ide o dizertačnú prácu je tu zmienka, že sa má pohybovať v rozmedzí 80 – 150 strán. Moja prvá reakcia nepochybne súvisela aj s tým, že som si spomenul na doktorandské práce a habilitačné práce, ktoré som v ostatnom období posudzoval v Českej republike, v Slovinsku, Rakúsku, či Nemecku (niekedy monografie predložené ako habilitačné práce) a tie, pokiaľ ma pamäť neklame, mali určite 200, 300, resp. neraz aj 500 strán. Sme však na Slovensku a máme naše všeobecne schválené kritériá. Takže je to môj problém, ak mám s nimi problém.

Habilitačná práca sa v štyroch kapitolách zameriava na obhajobu myšlienky bytostného spojenia argumentácie a interpretácie právnych textov. V úlohe oponenta sa vyjadrím k slabším i silnejším stránkam predloženej práce.

Úvod začína touto vetou : „*Od Savignyho romantických čias sa novodobí právni vedci neustále snažia vyriešiť problém súvisiaci s obsahom právnych textov. ... Od 19. storočia sme ... po mnohých búrlivých diskusiách zistili, že s významom a so sémantikou to nie je vôbec také jednoduché. V súčasnosti môžeme stále*

pozorovať spor medzi textualistami a intencionalistami o tom, aké sú významy právneho textu.“

Pomyslel som si, tak teda zbohom Platón, Aristoteles, Cicero... staroveká dialektika, rétorika, hermeneutika... Aristoteles sa však napokon vynára na s. 37 (v pozn. č. 56), ako aj na s. 44 – 45 ako ten, kto si všimol, že naše myslenie má určité zákonitosti, ktoré sa dajú formálne zachytiť a založil ich opisom predikátovú logiku (sylogizmus, atď.). Som rád, že pre antické i stredoveké myslenie (napr. 4.2 *Argumentáciou k zhode*) sa napokon predsa len našiel kúsok miesta aj v tejto práci.

Autor napriek „skoku na pleciah Savignyho“ do centra problematiky a do modernej doby, o ktorom už bola reč, pracuje s výsostne relevantnými prameňmi a s názormi renomovaných predstaviteľov vo zvolenej oblasti. V každom prípade ide o podnetné práce zo slovenskej filozofickej či právno-filozofickej spisby (napríklad od autorov ako F. Gahér, P. Holländer – písanej i po česky, M. Káčer), ďalej z českej právnickej literatúry, t. j. publikácie F. Weyra, O. Weinbergera (zdanlivo už zabudnuté!), nové a novšie T. Sobeka, F. Melzera, či najnovšie P. Dvořáka (ktoré rozvinuli a obohatili oblasť, ktorej sa práca týka. Poznámkový aparát obsahuje 172 poznámok pod čiarou, pričom mnohé z nich sú cenné tým, že poskytujú vysvetlenia pasáží v texte; použitá literatúra (60 monografických titulov a vyše 20 iných zdrojov) je na veľmi dobrej úrovni a potvrdzuje erudíciu autora v oblasti zvolenej témy. Je výborné, že dokáže využívať zahraničnú odbornú literatúru (hoci dnes sa to už môže považovať za samozrejmosť, také celkom samozrejme to nie je), predovšetkým, tú anglickú písanú s menami H. Hart, R. Dworkin (*one right answer thesis* je uvedená len úchytkom), R. Posner, A. Barak, A. Marmor, francúzsky žiarivý príklad Ch. Perelmana (medzitým v prekladoch jeho diel do angličtiny), klasickú nemecky písanú z oblasti logiky či právnej metodológie (G. Frege, K. Larenz, F. Bydlinsky – mimochodom, čestný doktor Trnavskej univerzity), ale i tú, o ktorú sa pričínila mladšia generácia – napr. P. Gärdenfors, P. Mindus a niektorí ďalší.

Dostávam sa k ďalšej dôležitej poznámke, ktorá sa týka takmer celej práce a jej prístupu k nesporne dobre vybraným a štruktúrovaným problémom: po zmienke o téze, či názore toho-ktorého autora sa JUDr. Siskovič ako keby uspokojil (a začal ponáhľať), keďže spravidla nejde (česť výnimkám) do žiadnej analytickejšej polohy, kritiky, či diskusie (hoci sa to priamo žiada), pretože diskusia by umocnila jeho pozíciu a to, čo si o probléme sám myslí (príkladom môže byť „únik do stratosféry“ po kratučkej zmienka o Searleovej teórii na s. 58, pričom tento autor nie je z hľadiska témy zanedbateľný – hoci nie je citovaný v texte, ani v zozname použitej literatúry).

Úvod spolu s 1. kapitolou tvoria takmer polovicu práce. Predstavujú teoretické východisko k téme interpretácie, poukazujú na osobitosti výkladu právnych textov (neskôr je to o znakoch racionality, významovej otvorenosti a neurčitosti právnych textov), venujú sa dileme *Racionálny zákonodarca alebo racionálny obsah právneho textu?* (možno aj vo vzťahu k škandinávskemu právnemu realizmu stálo za to všimnúť si teoretickú pozíciu A. Peczenika k tejto téme).

Osobne sa mi viac pozdáva druhá časť habilitačnej práce (začínajúca 2. kapitolou, od s. 44). Najprv tu autor dáva šancu logike (predikátová logika v práve, neurčitosti významu v systéme zápisu vágnosti, vzápätí aj supervaluačnému riešeniu vágnosti (A. Varzi, S. Soames) – s poukázaním na antické korene vzniku problému a na paradoxy Aristotelovho súčasníka a pravdepodobne Euklidovho žiaka Eubulidesa z Milétu. Možno i z hľadiska voľby príkladu by som bol dal prednosť paradoxu o luhárovi (pseudomenos), ktorý vedie k až Epimenidesovi z Knossu o pár storočí dozadu... Podotýkam, že okrem iných sa vágnosti a neurčitosti textu – v tomto prípade textu smernice EÚ transponovanej do právneho poriadku Slovenskej republiky (otázka osobitných vyrovnávacích opatrení), t. j. do antidiskriminačného zákona – venuje nález Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústavný súd“) PL. ÚS 8/04 z 18. októbra 2005. Zhodou okolností som v nepublikovanom príspevku na konferencii v Trnave pred niekoľkými rokmi spomínal relevantnú

judikatúru Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických k problematike vágnosti, ktorá si v tomto kontexte možno stále zaslúži pozornosť.

Tretia kapitola (s. 57 - 72) je o vysvetlení interpretácie pomocou kognitívnych vied [tri oblasti pojmu, ekvilibrium (čo tak úvahy o racionálnom diskurze?), o význame ako strete myslí a rozdieloch v koordinácii faktov a významu]. Neviem, či je to práve tu, ale „niekde“ v práci mi tak trochu chýba zmienka o hermeneutike, o predporozumení...

Štvrtá kapitola sa venuje argumentácii. Rešpektujem vybrané právnické argumenty, ktoré habilitant predkladá (a simili, a fortiori, a contrario, ad absurdum...), ktoré sú spojené s „učebnicovými“ príkladmi ich využitia, resp. s príkladmi, ktoré súvisia s jeho praktickým právnickým pôsobením (aj na iných miestach v práci), čo je chvályhodné. Iba dopĺňam, že k nim (k ich spoľahlivosti) možno zaujať kritickejšie stanovisko: najmä ak autor habilitačnej práce cituje klasickú prácu KNAPP, V.: *Úvod do vedecké práce. Vedecká propedeutika. Brno 1981*), ktorý tiež problematizuje použiteľnosť a „silu“ niektorých argumentov), a ktorý mal v čase svojho pôsobenia tú výhodu, že poznal Chaima Perelmana a jeho práce (autorom spomínaný, teraz už i slovenský preklad titulu *Logique juridique* (1976) s anticky spomienkovým podtitulom *La nouvelle rhétorique*, ktorý pôvodne tvoril súčasť názvu prvého diela *Traité de l'argumentation... (1957)*)... Ďalšou možnosťou bolo siahnuť (aj) po iných príkladoch (napr. argumentácia princípmi), najmä ak sú v práci náznaky tým smerom, resp. nenápadné konštatovania v texte práce: *„Sudcovia nie sú iba 'ústami zákona'. Práve naopak. Ich činnosť je vysoko kreatívna, pretože hľadajú syntézu medzi tým, čo je napísané v zákone a tým, čo je prijateľné pre spoločnosť (s. 86).“* Má to znamenať, že autor zastáva názor, že sudcovia tvoria právo, prípadne, že tvoria právne princípy? Diskusia s M. Káčerom na niektorých miestach práce niečo naznačuje (napr. na s. 83).

Oceňujem kapitolku o neformálnej logike a argumentácii (z Toulmina sa určite dalo vyťažiť viac), ako aj zaradenie kapitolky o Bayesovej pravdepodobnosti

(teoréme) a záver autora, že „*Bayesov prístup sa zdá byť metodológiou, ktorú môžeme uplatniť pri hodnotení obsahu argumentov. ... aj pri posudzovaní dôkazov, ktoré sú napríklad biologické (DNA, odtlačky prstov)* Podľa môjho názoru môžeme Bayesov prístup použiť aj pri hodnotení argumentov, ktorými sudca zdôvodňuje interpretáciu právneho textu tak, že to v konkrétnom (prípade) vedie k odlišnému rozhodnutiu v obdobnom prípade...“ (s. 97). Autor práce možno pre nezainteresovaného čitateľa mohol uviesť také odkazy na úspešné uplatnenie Bayesovej teorémy, akými nesporne sú rozlúštenie kódu Enigma počas 2. svetovej vojny (A. Turing), či hľadanie čiernych skriniek airbusu Air France, ktorý počas letu 447 v roku 2009 havaroval, pričom akiste mohol a mal odkaz na prácu uviesť aspoň pod čiarou, ak nie aj v Zozname použitej literatúry (BAYES, T.: *An essay towards solving a Problem of the Doctrine of Chances* (1763). A možno mohol pridať aj vetu o tom, že „*Bayesova metóda poskytuje formálny spôsob merania sily dôkazov a generuje pravdepodobnosť (likelihood ratio) neznámeho javu (faktu), ako je status viny,*“ resp. využiť literatúru, ktorú sám cituje (OAKSFORD, M. – CHATER, N.: *Bayesian rationality*. ... Oxford 2007 – nie iba ako chudobný odkaz na túto prácu v širšom kontexte na s. 94). A ešte pridať päť strán o možnostiach využitia tejto metódy v práve v dnešnej počítačovej dobe.

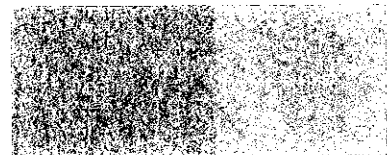
Škoda, že sa na tomto mieste nemohol tento text o pravdepodobnostnej teórii stretnúť s textom v úvode (keďže taký v práci neexistuje) o „*metóde, ktorá nám umožní vyvodzovať závery z toho, čo je pravdepodobné o každej danej otázke a neodporovať si pri podávaní dôkazov.... Eristický sylogizmus* (poznámenávam, že je totožný so sofistickým) *je ten, ktorý vychádza z toho, čo sa zdá pravdepodobné, ale nie je, ako aj ten, ktorý zdanlivo vychádza z toho, čo je pravdepodobné alebo sa pravdepodobným zdá...*“ (ARISTOTELES: *Topiky*. Praha 1975). Alebo s textami Gorgiasa a Platóna týkajúcimi sa interpretácie a argumentácie... Nebolo to nemožné, aj so zreteľom na to, že medzi citovanými prácami sa nachádza aj tá od spoluautorov SISKVIČ, Š. – SISKVIČOVÁ,

K.: *Sme sofisti alebo platonici? Konflikt...* In Právnik, 153, č. 5, 2014, s. 391-392)

Posudzujem habilitačnú prácu Dr. Siskoviča (súčasne ju interpretujem a hodnotím ako právny text konkrétneho obsahu) predovšetkým z pohľadu, že zahŕňa viaceré aspekty problematiky výkladu práva, ktoré neboli v slovenskej odbornej (teoreticko-právnej) literatúre v predvedenom ponímaní a v takejto sviežej kompozícii – hoci to teraz vzhľadom na moje úvodné slová môže vyznieť paradoxne – ani v takom rozsahu) spracované (naši profesori by boli povedali „pertraktované“. Mám na mysli použitie filozofických (logických) metód v „ríši práva“ (v oblasti právnych pojmov, resp. významu právnych pojmov).

Prikláňam sa k názoru, že posudzovaná habilitačná práca je napísaná lege artis, dobrým a zrozumiteľným odborným jazykom, pútavým štýlom, že jej prevažná časť napĺňa aj tie najnáročnejšie kritériá posudzovania, súčasne prinášajúc nové diskusné problémy do oblasti slovenskej teórie práva (čo je samo osebe počin hodný ocenenia). Skrátka, domnievam sa, že vo svetle prezentovaných faktov o práci, v zmysle kritérií a v duchu trochu načrtnutej teórie pravdepodobnosti, existuje relatívne dobrá šanca na to, aby táto práca bola aj obhájená.

Habilitačná práca JUDr. Mgr. Štefana Siskoviča, PhD. je podľa mňa jednoznačne spôsobilá na ďalšie habilitačné konanie v rámci študijného odboru 3. 4. 2 *Teória štátu a práva a dejiny štátu a práva*. Výsledný názor - aj pri zohľadnení celkového profilu habilitanta a jeho doterajšej pedagogickej, vedeckej a publikačnej aktivity, ako aj so zreteľom na prednesenú habilitačnú prednášku a na obhajobu habilitačnej práce – vyjadrím hlasovaním.

prof. JUDr. Alexander Brörtl, CSc.

Košice, 7. august 2019

Oponentský posudok na habilitačnú prácu JUDr. Mgr. Štefana Siskoviča, PhD.
Kognitívno-sematické limity interpretácie právnych textov. O krajine nekrajine
právneho myslenia

Napriek zložitému názvu predstavuje ťažisko témy a väčšinu rozsahu práce výklad práva spojený čiastočne s argumentáciou v práve. Táto oblasť predstavuje prienik intelektuálnej príťažlivosti, interdisciplinarity a praktickej využiteľnosti aspoň časti poznatkov. Preto do nej v ostatných rokoch umiestnilo tematicky svoje práce viacero autorov. Existuje teda rozsiahla odborná spisba, z ktorej možno čerpať, ale je stále ťažšie prísť s niečím skutočne novým. Autor ovláda primeraný rozsah relevantnej literatúry a profesionálne s ňou pracuje. Samozrejme existujú i ďalšie spomenutiahodné práce, ale asi nemožno už od nikoho spravodlivo požadovať znalosť všetkého, čo je ku tak širokej problematike k dispozícii.

Ako je to žiaľ pri textoch o výklade práva a právnej argumentácii časté, pristupuje sa k téme prevažne implicitne zo zorného uhla sudcu či súdu. Väčšina realizácie a jej predchádzajúceho výkladu práva však prebieha mimo justície v rámci právnych vzťahov fyzických osôb a právnických osôb súkromného práva, ako aj aktmi aplikácie práva správnych orgánov. Uvedený zorný uhol má význam pre riešenie otázky aké metódy výkladu a právne argumenty sa v sledovanej časti právneho života spoločnosti majú používať. Autorove úvahy a postupy výkladu a argumentácie sú možno využiteľné pri vedeckom poznávaní práva, ale nie v právnej praxi a to ani vrcholov súdnych pyramíd, lebo ide o postupy ktoré nedokáže sledovať vzdelaný právny laik. Menili by právo na skoro Kafkovsky zdroj odcudzenia.

Rozsah práce je menší ako je obvyklé pri kvalifikačných prácach takéhoto stupňa, čo je len umocnené početnými právno-historickými príkladmi využitia analyzovaných výkladových a argumentačných postupov. Počtom strán nejde ani o obvyklú doktorandskú prácu v odbore. Pre posúdenie však nie je rozhodujúca kvantita.

Jazyk práce je zrozumiteľný a kultivovaný. Autorove úvahy či myšlienkové línie sú zväčša bez problémov sledovateľné. Habilitačný spis je azda až príliš podrobne členený. Základom jeho formálnej štruktúry sú okrem úvodu a záveru 4 kapitoly.

Úvod spočíva v stručnom prerozprávaní základného myšlienkového prúdu práce. Už tu možno nájsť upozornenie na vzťah interpretácie s argumentáciou, či tézu o obmedzení použiteľnosti formálnej logiky v práve zohľadnením obsahu úsudkov. Pochybnosti však vyvoláva názor, že formalizmus je snahou o odstránenie neurčitosti z právneho jazyka.

Prvá kapitola Interpretácia právnych textov ostáva v rámci obvyklých úvah na túto tému. Pozornosť a podporu si zaslúži názor o konečnom počte významov textu v jednotlivých kontextoch a s ňou súvisiaci postreh o interpretácii vo svete, kde žijeme (s. 18). Spor textualistov a intencionalistov sa pokúša preklenúť tzv. inštrumentalizmom čiže interpretačným pluralizmom znamenajúcim v tejto koncepcii postup od analýzy právneho textu k účelu zákona.

Možno súhlasiť s príklonom ku predpokladu racionality právneho textu ako predpoklade interpretácie, kde vyvstáva príkaz nemožného ako vážny hraničný problém. Text je chápaný ako nositeľ významu a jeho gramatický výklad ako nástroj vymedzenia okruhu možných významov.

Historické príklady sú zbytočne rozsiahle a vyvolávajú dojem predlžovania textu. Podľa autora sa skutočná interpretácia viaže na hraničné prípady, kde sa okrem textu zohľadňuje i účel zákona.

Teóriu 3 oblastí významu pojmu autor žiaľ vysvetľuje bez zmienky o jej tvorcovi P. Heckov.

Druhá kapitola Interpretácia očami logiky pripomína, že pre právo nie je významná (banálna) logická forma subsumpcného sylogizmu, ale obsah premís.

Prvou premisou je právna norma spojená s výkladom a druhou skutkový stav ako výsledok dokazovania. Autor názorne objasňuje na tradičných príkladoch vágnosti a ich prepojení s modus ponens otáznosť využitia formálnej logiky pri výklade práva. Riešenie paradoxu kopy nachádza v supervaluácii, čo vyvoláva otázku, či tu nejde viac o formalizovaný zápis problému ako o jeho riešenie.

Naše predstavy o význame slov sú vraj len také presné, aby sme dokázali komunikovať. Na tomto mieste sa ponúka legendárne Wittgensteinovo „Význam slova je jeho použitie v jazyku“, podľa ktorého naopak význam vyrastá z komunikácie.

Tretia kapitola Vysvetlenie interpretácie pomocou kognitívnych vied dospieva k obdobnému názoru pomocou pojmu equilibria charakterizovaného ako fixný bod významu predstavujúci výsledok komunikačných hier.

Problematickým je názor (s. 64) o praxi viazanej len na tzv. ľahké prípady, lebo aj tu sa často objasňuje význam slov, ale toto vyjasnenie má pri postupe lege artis pre dané jazykové spoločenstvo jediný správny výsledok. Môže ísť o náročnú intelektuálnu operáciu. Pre právnické prostredie sú nové úvahy o „koordinácii myslí“.

Príklady asi sledujú väčšiu inštruktívnosť a preukázanie praktickej využiteľnosti výkladových postupov. Uvádzané spôsoby výkladu sú však pre vzdelaného neprávniká len ťažko v praxi sledovateľné, čo robí ich využitie mimo vedeckého skúmania otáznym.

Štvrtá kapitola Argumentácia hovorí o odstraňovaní semantických nejasností. Habilitant správne rozlišuje argumentáciu rétorickú, epistemickú a konsenzuálnu. S prvou premisou subsumpčného sylogizmu sa spája konsenzuálna argumentácia zameraná na dosiahnutie zhody o právnej norme výkladom právneho textu. S druhou premisou sa spája epistemická argumentácia zameraná na pravdivé poznanie skutkového stavu pomocou dokazovania.

Autor patrí ku zástancom názoru o existencii právnej logiky, ktorú charakterizuje ako obsahovú, kým formálnu logiku pokladá v súlade so štandardným chápaním za súbor pravidiel správneho usudzovania.

Samostatnú pozornosť si zaslúžia úvahy o dôsledkoch zmeny spravodlivostných predstáv. V rámci paradigmy určenej kontextom materiálneho a duchovného stavu spoločnosti sa očakáva rozhodovanie rovnakých vecí rovnako, ale pri jej zmene sa napriek rovnakému normatívnemu textu očakáva i nová podoba rozhodnutí, čiže samotný text nezaručuje konzistentnosť rozhodovania.

Problematickou je téza o syntéze toho, čo je v zákone a čo je prijateľné pre spoločnosť (s. 86), lebo úlohou súdu je aj chrániť človeka pred požiadavkami spoločnosti, ktoré nie sú vyjadrené v zákone.

Pre poslednú kapitolu je významná charakteristika argumentov ako formalizovaných spôsobov odstraňovania sémantických nejasností právnych textov. Výklad niektorých argumentov neprekračuje dobrú učebnicovú úroveň a v habilitačnej práci je nadbytočný.

Autor pravdepodobne pokladá za prínos svojej práce využitie Bayesovej teóremy v argumentácii v práve. Preto si táto časť textu zaslúži zvláštnu pozornosť. Bayesova teórema prevádza do formálneho zápisu skúsenostné, intuitívne až ľubovoľné odhady veličín, ktoré buď vôbec alebo aspoň v aplikačnej praxi nie sú zmerateľné. Je teda „len“ iným vyjadrením vzťahov

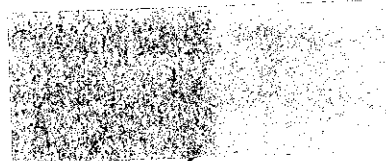
týchto veličín ako bežná reč. Autor nepredkladá argumenty v prospech práve takýchto vzťahov uvedených veličín.

Zároveň nedostatočne odlišuje právnu a skutkovú stránku veci, buď medzi faktory určujúce silu presvedčenia jednotlivca v hypotézu zaraďuje pravdepodobnosť objasnenia dôkazov v jej ne-prospech. Takýto prístup je v právnej argumentácii patriacej do výkladu práva nevhodný, lebo určitý výklad normatívneho textu nemá závisieť od (ne) pravdepodobnosti preukázania určitého skutkového stavu. Bayesova pravdepodobnosť je vhodná na odhad výsledku napr. súdneho konania, ale to sa netýka interpretácie ani argumentácie v práve.

Autor by mal zodpovedať otázku, či a ak áno tak ako možno podľa jeho mienky využiť Bayesovu teóriu vo výklade práva a v právnej argumentácii v právnej praxi a vo vedeckom štúdiu práva. Druhou otázkou je v čom vidí prínos (novotu) svojej habilitačnej práce?

V prípade dobrej úrovne obhajoby práce odporúčam udelenie vedecko-pedagogického titulu docent.

Bratislava 23. júla 2019

JUDr. Eduard Bárány, DrSc.

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Názov habilitačnej práce: **Kognitívno-sémantické limity interpretácie právnych textov**
Autor habilitačnej práce: **JUDr. Mgr. Štefan Siskovič, PhD.**
Autor posudku: **doc. Mgr. Marek Káčer, PhD.**

Trnavská univerzita v Trnave	
Právnická fakulta	
Došlo:	23. 05. 2019
Číslo:	
Prílohy:	

1. Stručná charakteristika práce

Autor vo svojej práci odpovedá na základnú otázku, prečo právnici a právničky pri výklade práva nepostupujú čisto deduktívne, prečo ich uvažovanie nie je čisto formalistické. Toto *vysvetlenie* spája všetky kapitoly práce do jedného celku a je teda jej hlavným cieľom.

Na začiatku prvej kapitoly autor vymedzuje pojem interpretácie, ktorá v oblasti práva osciluje medzi dvoma základnými prístupmi: intencionalistickým a textualistickým. Autor vidí spoločný znak týchto prístupov v tom, že obidva považujú právny text za racionálny vo formálnom aj obsahovom zmysle, t. j. tento text musí byť zrozumiteľný a normy v ňom obsiahnuté musia byť splniteľné. Podľa autora ide o hermeneutický predpoklad, pomocou ktorého sudcovia dotvárajú, resp. korigujú, právo, ktoré uvedené požiadavky nespĺňa. Toto tvrdenie dokladuje na historických príkladoch spojených so vznikom československého štátu v roku 1918. Autor prvú kapitolu zakončuje konštatovaním, že jazyk je inherentne neurčitý, čo znázorňuje na známej teórii o troch oblastiach pojmu.

V druhej kapitole autor uchopuje neurčitosť jazyka prostredníctvom logickej analýzy. Vágnosť práva vysvetľuje pomocou filozofického paradoxu hromady, ktorého riešenie vidí v supervaluačnej logike. Autor konštatuje, že na úrovni supervaluácie sa jazyk ukazuje v rámci hraničných prípadov ako nepresný, no ak sa pozrieme na jednotlivé valuácie, tam tento problém nie je: *„všeobecne bude ťažké stanoviť presné číslo, podľa ktorého by sme určovali mladost či naopak nie/mladost, teda starobu človeka. ... Konkrétne sa však každý z nás nakoniec rozhodne, kde presne tie hranice bude mať“* (s. 55). Táto veta potvrdzuje, že supervaluácia nijakým spôsobom nepomáha pri riešení praktických právno-interpretčných problémov. Autor sa s týmto záverom nechce zmieriť: *„Ak sa nechceme zamotať do právnického marazmu interpretácie právnych textov, ktorý je často charakterizovaný vetou: „Dvaja právnici, tri právneho názory“, je potrebné vytvoriť metodologický nástroj, ktorý nám umožní odlíšiť minimálne aspoň možné od nemožných priradení hodnôt v rámci interpretácie.“* (s. 56). Autor dúfa, že uvedený problém nám pomôžu vyriešiť kognitívne vedy, ktorým sa venuje v ďalšej kapitole.

V tretej kapitole autor podrobne rozoberá Gärdenforsovú teóriu 3D-modelu pojmov, v rámci ktorej je význam situovaný do intersubjektívnej komunikačnej hry medzi jednotlivými účastníkmi komunikácie. V tejto hre si účastníci buď rozumejú bez ďalšieho vysvetlenia, alebo sú v nezhode o faktoch alebo v nezhode o významoch slov, pomocou ktorých tieto fakty popisujú. Autor uvedené aplikuje na súdny proces, keď konštatuje, že *„každý súdny proces je v podstate obdobia komunikačných hier, v ktorých sa zúčastnené strany snažia vzájomne koordinovať svoje vnútorné svety a dospieť k tzv. stretu myslí“* (s. 71).

V poslednej štvrtej kapitole sa autor venuje argumentácii, ktorú chápe okrem iného ako nástroj na odstraňovanie sémantických nejasností právneho textu. To, či je výklad správny alebo aspoň udržateľný, sa zisťuje podľa kvality použitých argumentov. Interpretácia nie je deduktívny ale tvorivý proces, pričom právna argumentácia sa riadi špecifickou právnou logikou, ktorej nejde len o to, aby právny záver logicky vyplýval z vopred daných premís, ale aj o to, aby reflektoval spravodlivostné očakávania spoločnosti, v ktorej má platiť. Na pozadí tohto všeobecného predpokladu autor demonštruje *argument a simili, a fortiori, a contrario* a *ad absurdum*. V závere autor prichádza s návrhom, aby sme udržateľnosť niektorých argumentov posudzovali podľa Bayesovej teóremy, v rámci ktorej sa meria subjektívne presvedčenie o pravdepodobnosti určitej hypotézy v porovnaní s konkurenčnými hypotézami. Podľa autora „*nám Bayesov vzorec umožní vyhodnotiť kvalitu odôvodnenia a tým aj oprávnenosť samotného záveru*“ tých súdnych rozhodnutí, ktoré sa odchyľujú od konštantnej judikatúry.

2. Hodnotenie práce

Téma predloženej habilitačnej práce je aktuálna a jej riešenie je zaujímavé nielen pre vedný odbor teórie práva ale aj pre právnú prax. Najväčšou prednosťou habilitačnej práce je jej multidisciplinárny prístup: autor prepája poznatky právnej teórie s poznatkami z filozofie, logiky a kognitívnych vied, pričom z textu cítiť aj jeho záujem o právne dejiny. Autor sa na známe právno-teoretické problémy pozerá novými očami, čím inšpiruje k zamysleniu sa nad ich neprávnymi súvislosťami a zároveň provokuje k novým teoretickým úvahám. Práve v tomto spočíva najväčší prínos práce pre rozvoj príslušného vedného odboru. Ďalšou prednosťou habilitačnej práce je jednoduchosť jej jazyka. Mal som príležitosť čítať viaceré autorove texty, okrem iného aj jeho dizertačnú prácu, a musím konštatovať, že jeho vedecký jazyk sa neustále posúva dopredu. Dovolím si však predostrieť aj zopár kritických pripomienok.

a) Autor podľa mňa nemal celkom ujasnené, či svojou prácou sleduje dosiahnutie deskriptívneho alebo preskriptívneho cieľa. Miestami to vyzeralo tak, že autor chce svojím textom pomôcť právnej praxi; chce poskytnúť praktický návod, ako postupovať pri riešení zložitých súdnych prípadov, pri ktorých treba výkladové závery opierať o kvalitné právne argumenty („*Ak sa nechceme zamotať do právnického marazmu interpretácie právnych textov ... je potrebné vytvoriť metodologický nástroj...*“). To, čo vo svojej práci ponúkol, sa však nedá použiť pre riešenie praktických právnych problémov, pretože autorove postrehy mali čisto deskriptívny charakter: išlo o *vysvetlenie* toho, čo ľudia pri výklade práva robia, nie toho, čo majú robiť. Supervaluačná logika nám nehovorí, ako máme postupovať pri aplikácii vágnych pojmov, hovorí nám len to, že jedna skupina ľudí aplikuje tieto pojmy inak ako druhá. To sme vedeli už predtým, len sme na to nemali logický zápis. Rovnako ani komunikačné hry nám nedávajú žiadne praktické odporúčania, ako máme postupovať, keď existuje medzi ľuďmi nejaká faktická alebo sémantická nezhoda. V zásade z nich vieme abstrahovať len to, že medzi týmito dvoma nezhodami by sme mali (do určitej miery) rozlišovať, ale to sme vedeli už predtým, pretože ako právnici bežne rozlišujeme medzi skutkovými a právnymi otázkami. A takto je to aj s Bayesovou teórou, ktorá nám podľa autora „*umožňuje vyhodnotiť kvalitu odôvodnenia*“, ale z práce nevieme vyvodiť postup, ako by sa to dalo spraviť. Ako som naznačil už vyššie, tento nedostatok by sa dal veľmi ľahko odignorovať, ak by si autor hneď na začiatku práce stanovil, že sleduje len deskriptívne ciele;

že chce popísať právnické problémy terminológiou iných vedných odborov; **že mu nejde o riešenie problémov, ale o ich preformulovanie**. Podľa môjho názoru aj takéto ciele sú vedecky prínosné a obohacujú právno-teoretický diskurz, čo je dôvod, pre ktorých prácu hodnotím pozitívne.

b) Domnievam sa, že autor si mohol opatrnejšie vybrať príklady, na ktorých chcel demonštrovať niektoré zo svojich hlavných téz. Predpokladám, že občas bol ich výber podmienený skôr autorovým záujmom o právne dejiny, ako ich ilustračnou silou. Napríklad korekciu zákonov tak, aby bol ich text zrozumiteľný a ich obsah splniteľný, autor považuje za tvorbu práva súdmi (s. 27), čo dokladuje prípadmi súvisiacimi so vznikom prvej ČSR. V prvom rade treba uviesť, že ak chceme ilustrovať nejakú inherentnú vlastnosť práva, resp. jeho výkladu, je strategicky výhodnejšie vyhýbať sa prípadom, ktoré sa odohrali v revolučných časoch. Je to z toho dôvodu, že nemáme istotu, či ilustračná sila prípadu súvisí so všeobecnou povahou práva, alebo skôr so špecifickou situáciou, v ktorej sa to právo aplikuje. Vieme totiž, že v pohnutých časoch sa právo aplikuje inak ako v časoch pokojných, prípadne sa neaplikuje vôbec a spoločenské vzťahy sa regulujú skôr na základe čisto mocenských úvah, ktorým môžu posluhovať aj súdne orgány. Ako konkrétnu ilustráciu autor ponúkol recepčnú normu zákona č. 11/1918, ktorej chýbala derogačná klauzula a ktorú si preto vtedajšie súdy k nej primysleli.¹ Takéto, resp. podobné, klauzuly si však súdy primýšľajú celkom zvyčajne, aj keď riešia problém nepriamych noviel prostredníctvom kolízneho pravidla *lex posterior derogat legi priori*. Pritom to, či dáme prednosť novšiemu alebo staršiemu právu, nie je vecou racionality, ale vecou kultúrneho a politického nastavenia príslušnej spoločnosti. Archaické spoločnosti dávali prednosť starému, moderné dávajú prednosť novému; zástancovia porazenej monarchie by rozpor medzi starým a novým právom riešili v prospech starého, zástancovia novej republiky v prospech nového. Sporný je aj druhý prípad, v ktorom šlo o to, či mohla ČSR požadovať od liehovaru plnenie daňovej povinnosti, aj keď ešte nevykonávala faktickú moc nad územím jeho sídla. Autor schvaľuje rozhodnutie súdu, ktorý na túto otázku odpovedá negatívne a zároveň tvrdí, že ak by súd rozhodol opačne, zaviazal by občanov k nemožnému plneniu: „Československý štát by totiž požadoval, aby sa adresáti práv a povinností podriadili príkazom štátu, ktorý na skúmanom území nevykonával svoju jurisdikciu (ČSR) a naopak sa nepodriadili štátu, ktorý jurisdikciu na danom území vykonával (Uhorsko).“ (s. 31). Ak by ČSR požadovala od liehovaru zaplatenie dane, skutočne by išlo o dvojité zdanenie, nevidím však dôvod, prečo by sme dvojité zdanenie mali automaticky považovať za nesplniteľnú povinnosť. Inak príkaz podriaďiť sa pravidlám štátu, ktorý nevykonáva na určitom území svoju suverénnu moc, je celkom bežný a platí aj v súčasnej SR; napr. platný Trestný zákon má aj svoju personálnu pôsobnosť a občania sú povinní ho dodržiavať, nech sa nachádzajú kdekoľvek. Napokon splniteľná môže byť aj povinnosť vypovedať poslušnosť faktickému suverénovi, čo je typické práve pre obdobie vojny, povstania či revolúcie. Netvrdím, že autorom vybrané príklady nemajú žiadnu výpovednú hodnotu, tvrdím len to, že vzhľadom na jeho zámer sa dali vybrať prípady vhodnejšie. Úlohou demonštrácie prostredníctvom príkladu je posilniť celkovú argumentáciu, ak však prípad

¹ Autor to považuje za zjavné doplnenie znenia zákona (s. 28), zároveň však podľa neho daná klauzula „logicky – nevyhnutne vyplýva z právneho textu“ (s. 29). Medzi týmito tvrdeniami je však spor – buď zákon o niečo nové doplníme (dotvárame), alebo z neho niečo logicky vyvodzujeme (aplikujeme), pričom jedna z legislatívnych požiadaviek (požiadavka koncízности – s. 25) hovorí, že ak dokážeme zo zákona nejaký záver odvodiť spoľahlivo, nemali by sme ho v zákone formulovať explicitne, lebo by tam bol navyše.

pôsobí umelo, ak ho treba nasilu vtláčať do vopred vytvorenej pojmovej schémy, môže to presvedčivosť argumentácie oslabiť. Jedným z ďalších príkladov je spôsob, akým autor aplikuje teóriu komunikačných hier na súdny proces. Autor píše: „Každý súdny proces je v podstate obdobia komunikačných hier, v ktorých sa zúčastnené strany snažia vzájomne koordinovať svoje vnútorné svety a dospieť k tzv. stretu myslí.“ (s. 71). Takáto charakteristika súdneho procesu sa hodí na opis nesporových konaní prípadne na konanie pred mediátorom, ak však máme na mysli konanie sporové alebo trestné, charakteristika opäť pôsobí trochu nasilu. Totiž strane konania ide väčšinou o to, aby vyhrala nad svojou protistranou, a nie o to, aby sa ich mysle na konci procesu stretli. Súdne konanie je väčšinou založené na konkurencii záujmov (kontradiktórnosť), nie na spoločnom záujme o koordináciu.

Napriek uvedeným výhradám musím zopakovať, že habilitačnú prácu hodnotím pozitívne. Štefan Siskovič uskutočnil vo svojom diele originálnu syntézu právnych a filozofických poznatkov, ktoré posúvajú príslušný vedný odbor dopredu, a to minimálne v kontexte slovenského akademického prostredia. Nedostatky, ktoré som práci vytkol, sa dajú odstrániť bez toho, aby sa musela zmeniť jej hlavná myšlienka: *jazyk vo všeobecnosti a právny jazyk osobitne sú len nedokonalými komunikačnými prostriedkami, v dôsledku čoho aplikácia a výklad práva nie je a nemôže byť čisto deduktívnu, resp. formalistickou, operáciou. Tento záver potvrdzuje nielen moderná právna veda, ale aj moderná logika, filozofia a kognitívne vedy.*

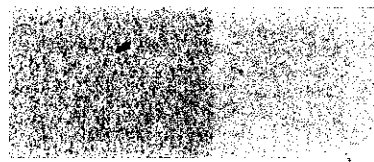
3. Otázka na obhajobu

Na s. 97 vyjadrujete presvedčenie, že „*Bayesov vzorec nám umožní vyhodnotiť kvalitu odôvodnenia a tým aj oprávnenosť záveru*“ rozhodnutia, ktorým sa súd odchyľuje od konštantnej judikatúry. Skúste tento svoj záver aplikovať na nejaké konkrétne súdne rozhodnutie podľa vlastného výberu. Aké premenné by ste do tohto kalkulu zarátali? Ako vôbec právna argumentácia a jej oprávnenosť (*obhajoba toho, čo sa má stať*) súvisí s výpočtom pravdepodobnosti (*predpoveď toho, čo sa stane*)?

4. Záver

Habilitačnú prácu *Kognitívno-sémantické limity interpretácie právnych textov* autora *Štefana Siskoviča* odporúčam na obhajobu. Po úspešnej obhajobe práce odporúčam udeliť jej autorovi titul „docent“.

V Trnave dňa 17. 5. 2019

doc. Mgr. Marek Káčer, PhD.